

Výchova a vzdělávání v orientálních despociích a antice

Michal Šimáně

simane@mail.muni.cz

Ústav pedagogických věd

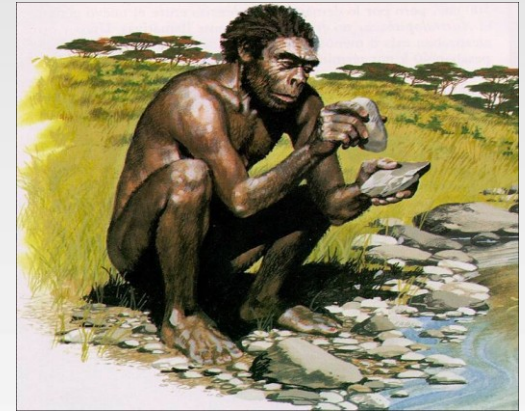
Filozofická fakulta Masarykovy univerzity

www.phil.muni.cz/wupv

Pravěk

- Osvojování dovedností dospělých.
 - Výchova všestranná prostřednictvím nápodoby.
 - Zpočátku jednotná – stejná pro chlapce i dívky.
-

- Dokladem pouze archeologické vykopávky.

Orientální despotie

Počátek 3. tisíciletí př. Kr.

Orientální despotie

■ Mezopotámie

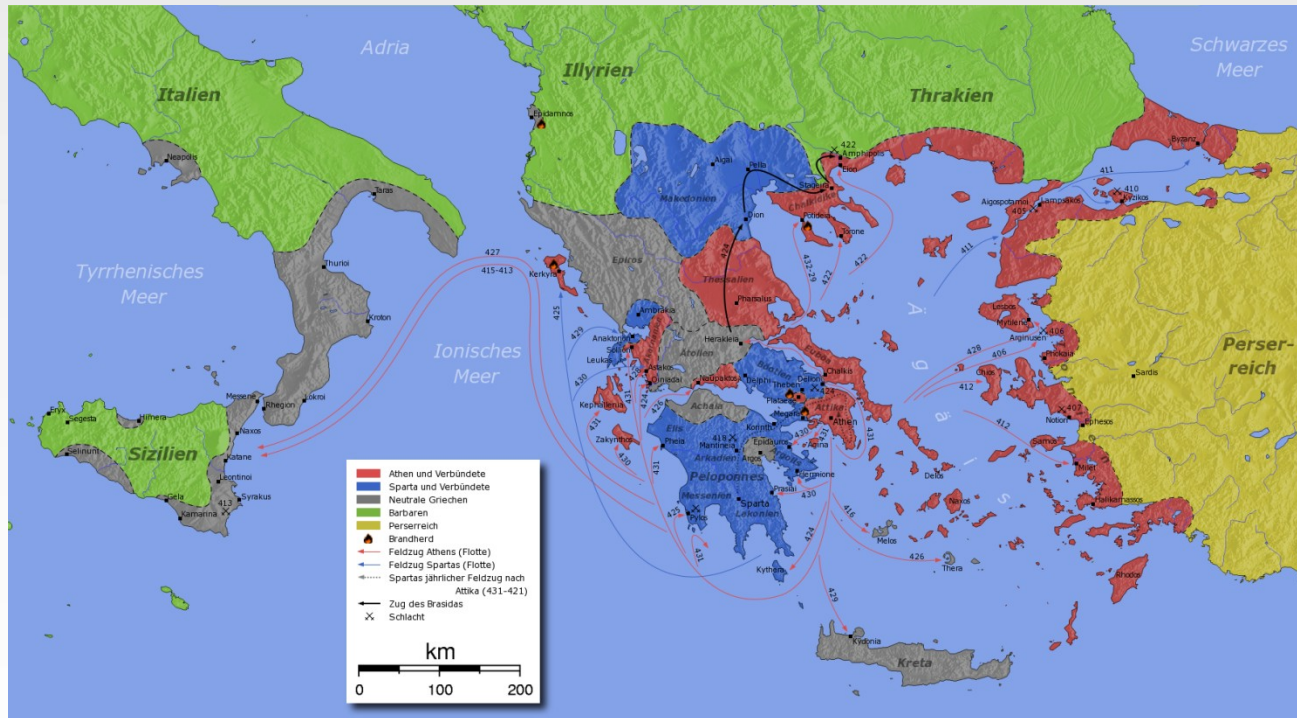
- kultura písařů
- školy pouze pro potomky příslušníků nejvyšších vrstev
- Vzdělání = nejdůležitější prostředek moci

■ Egypt

- Podobné jako v Mezopotámii
- Úplné vzdělání pouze pro kněží a vladaře
- Znalost čtení a psaní ovšem rozšířena i v nižších vrstvách
- Cílem výchovy: úcta k pravdě a řádu
- Důraz kladen na pamětní učení (memorování „svatých“ textů)

	3200 BCE	3000 BCE	2400 BCE	1000 BCE
sag 'head'				
gin 'to walk'				
šu 'hand'				
še 'barley'				
ninda 'bread'				
a 'water'				
ud 'day'				
mušen 'bird'				

Výchova a vzdělávání v antickém Řecku

- **Řecko – perské války (499-448 př. Kr.)**
- **Periklovo Řecko (461-429 př. Kr.)** – *zlaté období řecké kultury* (Sokrates, Sofokles, Aischylos, Euripidés)
- **Peloponéská válka (431-404 př. Kr.)**
- **Alexandr Makedonský (do r. 323 př. Kr.)**
- **Dobytí Řecka Římem (146 př. Kr.)**

Rysy řecké výchovy

- **Naturalismus:** řecký člověk hledá cíl svého snažení především v životě
vezdejším
- **Svoboda, nezávislost:** učení je tím lepší a plodnější, čím je svobodnější,
nezávislejší
 - Omezeno ovšem pouze na svobodné občany.
 - Demokracie v Řecku = pojem relativní; jsou z ní vyloučeni otroci
- **Estetika:** velký význam estetiky v řecké výchově, vnímání krásna
organickou součástí řecké výchovy
- **Racionalismus, intelektualismus:** rozvoj intelektu rozvoj rozumu učí
myslet

Hlavní směry řecké výchovy a vzdělávání

1. **gymnastické vzdělání** – cílem výcvik tělesný, zdrženlivost, sebeovládání (v gymnáziích, palestrách)

2. **músické vzdělání** – vzdělání ducha, vrcholí ve školách filozofických

Výchova a vzdělávání ve Spartě

- Výchova a vzdělávání orientováno na **přípravu tvrdých, otužilých a nelítostných bojovníků a poslušných občanů.**
- **Jedinec pod státním dozorem** již od narození.
- **Těžiště výuky** bylo v tělesných cvičeních a vojenském výcviku.
 - Hudba, zpěv a tanec měly za úkol dodávat této výchově potřebnou bojovou náladu.

Čtení a psaní omezeno na minimum.

Organizace výchovy a vzdělávání

- **0-7 let:** rodina
- **7-18 let:** vých. státní, dítě přechází do vojenských cvičišť, zařazeno do tzv. il (houfů)

7-12 let: učili se střídmosti ve stravě, oblečení, bydlení, otužilost, tvrdé tresty, běh, skok do dálky, zápas, vrh oštěpem, diskem, zpěv+tanec, memorovali Homér. básně, zákony, čtení, psaní

Organizace výchovy a vzdělávání

- **12-15 let**
od 12 let tvrdší vých. mohli si přilepšovat krádežemi (nebyl-li chycen, byl pochválen)
- **15-18 let**
příprava pro boj, mohli se zúčastňovat hostin a poslouchat hovor mužů
- **Dívky** – podobný výcvik jako chlapci (disk, oštěp, běh, skok,...)

Organizace výchovy a vzdělávání

- **18-20 let:** *kryptie* – chlapci pobývali v přírodě (mimo společnost), opatrovali si sami prostředky k životu
- **20-30 let:** aktivní voják
- **30 let:** svobodný občan, mohl se ženit
- <http://youtu.be/jEItBM1dc9o>

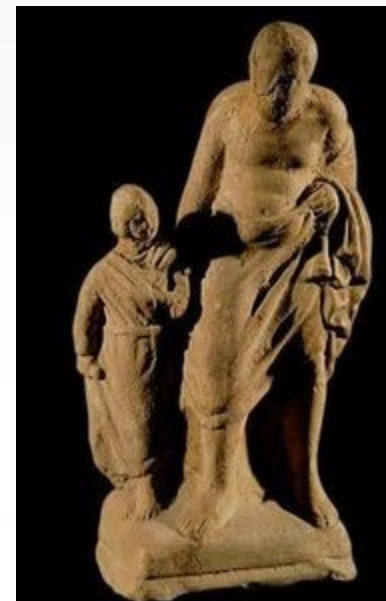
Výchova a vzdělávání v Athénách

- **Cíl výchovy a vzdělávání:** psychická a fyzická zdatnost, neboli harmonický rozvoj občana (osobnosti) – existuje ideál krásy a dobra – **kalokagathia**
- vysoká úroveň vzdělání se týkala pouze mužů (svobodných občanů), postavení žen bylo horší než ve Spartě (povinnost starat se o rodinu).
- Velký význam připisován rodině, ale současně dochází i k rozvoji školního vzdělávání.

Organizace výchovy a vzdělávání

- **0-7 let:** výchova v rodině
- **7-14 let:** elementární vzdělávání
 - *Škola gramatická a kitharická* (jazykové vzdělání, znalosti počtů)
- **14-16 let:** škola zápasnická – *palaistra*
 - Cvičení v pětiboji
- **16-18 let:** *gymnázia*
- **18-20 let:** *efebie*
 - Příprava na vojenskou službu.

Sofisté

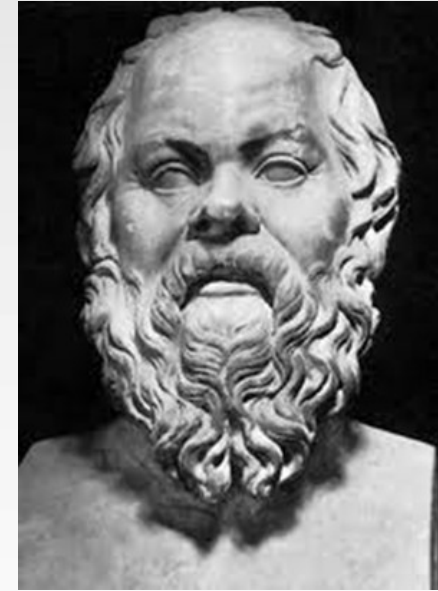
- **cíl výchovy a vzdělávání...**

... poskytování takové výchovy a vzdělávání, které není určeno pouze pro správu domácnosti, ale je i přípravou pro politickou kariéru

- Respektují a akcentují především osobnost, její síly a potřeby.
- Jde o soukromé školy.

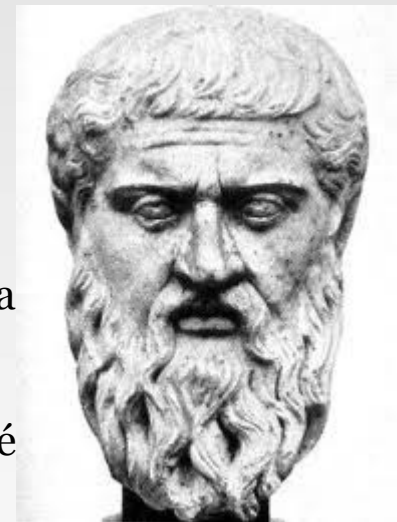
Sokratés (470-399 př. Kr.)

- Sokratovy názory se dochovaly pouze prostřednictvím děl **Platóna** a **Xenofóna**.
- Své názory vyvíjel prostřednictvím **dialogů** – zaměření na **etiku a ctnost**.
- Sokrates byl přesvědčen, že lidé chybují hlavně proto, že nedovedou správně užívat svůj rozum a že jednají podle svých domněnek a předsudků, místo, aby se snažili skutečně poznávat.

Platón (428-348 př. Kr.)

- První soustavnější úvahy o výchově.
- Pro pedagogiku mají ze všech jeho dialogů největší význam jeho díla **Políteiá** (Ústava) & **Nomoi** (Zákony)
 - Oba se týkají vybudování ideální společenské soustavy, prosté nedokonalosti existující řecké společnosti.
- **Ústava**
 - Rozdělení občanů:
 - Řemeslníci a rolníci – vedeni k uměřenosti
 - Bojovníci – výchova ke statečnosti
 - Vládci – jejich ctností je moudrost

Platón (428-348 př. Kr.)

Rozčlenění výchovy a vzdělávání

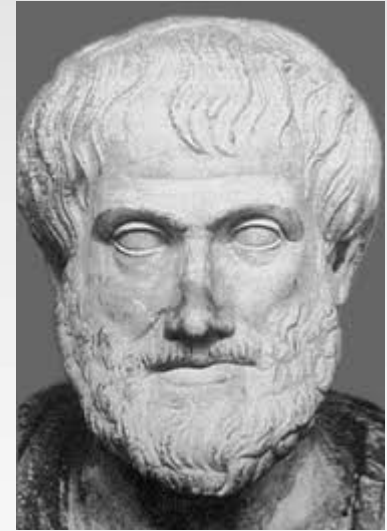
- **narození – 6/7 let:** dítě ihned občan státu a ten se stará o výchovu – nikoli rodina, dítě nezná rodiče
- pohyb dítěti vlastní - tanec, hra (**tělesná výchova**)
- **duševní rozvoj:** četba bájí – prostředek mravní výchovy, ale nutná cenzura, pouze kladné příklady, jednoznačné
- raná specializace

Aristotelés (384-322 př. Kr.)

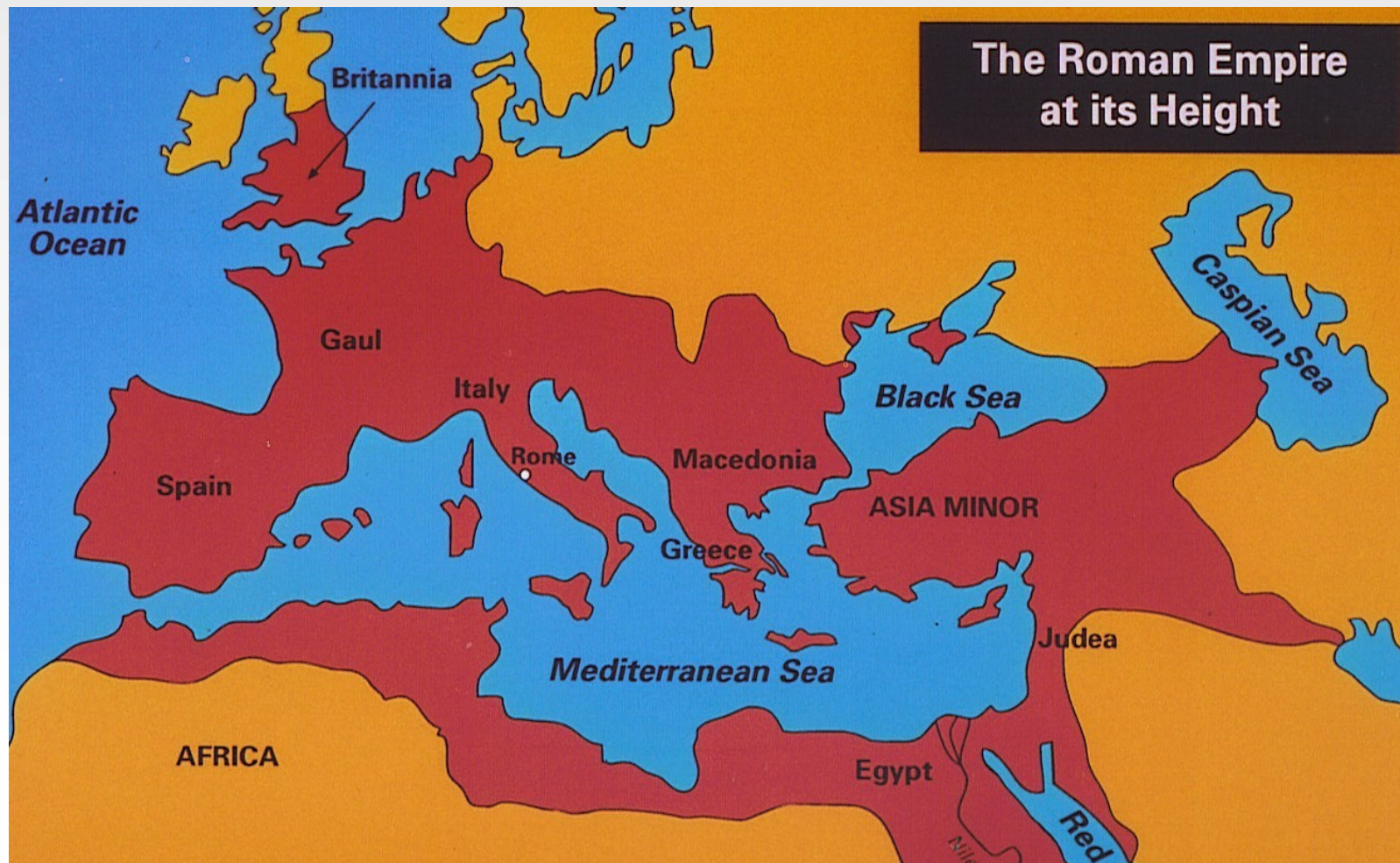
- Jeho myšlenky o výchově jsou soustředěny ve spise **Politika**
 - Obecné otázky výchovy by měly sloužit k mírovým cílům

„Válka nutí lidi, aby byli spravedliví a uměření, kdežto prosperita v míru a pokoji, kdy lidé žijí jako na ostrovech blažených, je činí morálně netečnými... potřebují o to více filozofie, uměrenosti a spravedlnosti, oč více mají nadbytku a svobody.“

- Výchova má sledovat zejména 3 věci:
 - **Přírodu** – péče o tělo
 - **Zvyky** – utváření žádostí
 - **Rozum** – výcvik intelektu

Výchova a vzdělávání v antickém Římě

Charakter římské výchovy a vzdělávání

- praktičtější ráz
- řečnictví a právo
- tělesná výchova rovněž významná (zřetel k válečným potřebám)

- **rodina** zpočátku (před styky s Řeckem) **jediná „škola“**

- **Cílem:** výchova v ctnostech shrnutých pod pojmem **virtus**

otec – učí praktickým obratnostem a TV,

matka – základní vzdělání chlapců i dívek – čtení, psaní, počty, zpěv nábož. chorálů, memorování zákonů 12 desek

- **otec**+ostatní starší muži obstarávali i vojenskou výchovu

- Po dobytí Řecka v důsledku příchodu řeckých otroků vznikají první školy.

- Vznik školního systému:
 - 1) školy elementární
 - 2) školy gramatické
 - 3) školy řečnické

- Od 1. století po Kr. (za císaře Vespasiana) začínají být učitelé placeni státem = závislost na režimu.

Marcus Fabius Quintilianus (35-100 po Kr.)

- Považován za nejvýznamnějšího římského pedagoga.
- Autor 12-ti svazkové knihy **Institutio oratoria** (Vzdělání řečníka)
- V roce 71 jmenován prvním veřejným, státem placeným, učitelem rétoriky
- Zastával stanovisko:

„dobrý řečník musí být především dobrým člověkem“

- Cílem veškeré výchovy by měla být mravní bezúhonnost člověka.
- Na etickém základě poté rozvíjet **všestranné vzdělávání**.

Marcus Fabius Quintilianus (35-100 po Kr.)

- Je zastáncem **veřejné školní výchovy**
 - Vede ke styku s dalšími lidmi a tedy k překonávání strachu před lidmi.
 - Žák má možnost porovnávat své výsledky s ostatními.
 - Má možnost utvářet trvalé přátelské svazky
- **učitel** by měl mít **smysl pro rozpoznání individuálních vlastností žáků**, aby se dovedl obejít bez užívání tělesných trestů
- **Mravní výchova** závisí na etických vlohách žáka, které se rozvíjejí návykem, cvičením a vhladem.
- Základní význam pro další rozvoj žáka mají i **dojmy, které si žák přinese z rodiny**

Marcus Fabius Quintilianus (35-100 po Kr.)

- **Základ řečnického vzdělávání**

- Čtení, psaní a jazyk mateřský a cizí (řečtina, latina – poznávání spisovatelů, jejich stylu psaní)
- Gramatika (správná tvorba výkladů, ke správnému mluvení)
- Hudba (rytmus řeči, melodie hlasu, cvičení hlasu)
- Geometrie a aritmetika (struktura textu/řeči)
- Gymnastika (nonverbální komunikace)

Marcus Fabius Quintilianus (35-100 po Kr.)

- **Metodické úvahy**
 - Výklad a vyprávění bájí a legend
 - Výcvik ve vyprávění událostí
 - Slohové práce na témata zadané učitelem
 - Charakteristika osob
 - Tvorba projevů
 - Nápodoba čtených a slyšených vzorů

Literatura ke studiu

- Cipro, M. (1984). *Průvodce dějinami výchovy*. (1. vyd., 579 s.) Praha: Panorama.
- Štverák, V., & Kučera, Z. (1999). *Chrestomatie z dějin pedagogiky*. (1. vyd., 491 s.) V Praze: Karolinum.
- Jůva, V., & Jůva, V. (2007). *Stručné dějiny pedagogiky*. (6., rozš. vyd., 91 s.) Brno: Paido.

**Děkuji za
pozornost.**